

จุดจบของเศรษฐศาสตร์พัฒนาการ^๑

แล คิลกวิทธรต์น์

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในท่ามกลางการคัดค้านสังคมศาสตร์กระแสหลัก วิชาเศรษฐศาสตร์พัฒนาการ เป็นเป้าหมายอีกอันหนึ่ง ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์เช่นเดียวกับเศรษฐศาสตร์สาขาอื่นๆ การวิพากษ์วิจารณ์มีที่มาจากทั้งนักวิชาการในแนวมาร์กซิสต์ และจากพวกที่ไม่ใช่มาร์กซิสต์ Dudley Seers เป็นนักเศรษฐศาสตร์พัฒนาการอีกคนหนึ่งที่ได้โด่งดังมาจากภายในระบบของวิชานี้ ผลงานของเขาได้มีส่วนก่อกลุ่และลงหลักปักฐานให้วิชานี้มั่นคงแน่นแฟ้นตลอดมา แต่บัดนี้เขาได้ก้าวออกมาจากเรือลำนั้น ก้าวข้ามขีดวงทางวิชาการที่จงจำผู้คนจำนวนมากออกมา หันไปพิจารณาสิ่งทั้งหลายโดยรอบ เขาได้คิด และลงมือวิพากษ์วิจารณ์

ดูเหมือนเราจะเลือนๆ กันไปแล้วว่า “เศรษฐศาสตร์พัฒนาการ” (Development Economics) เพิ่งจะก่อกำเนิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่แล้วนี้เอง โดยสืบทอดมาจากการปรับตัวของ “เศรษฐศาสตร์อาณานิคม” (colonial economics) ซึ่ง

ใช้ปูพื้นฐานทางความคิดให้กับผู้ปกครองหรือที่จะเข้ามาปกครองอาณานิคม ตามทัศนะของวิชาเศรษฐศาสตร์อาณานิคม โลกในอุดมคติจำต้องอยู่ในภาวะตายตัว สิ่งที่เป็นปัญหาอยู่เรื่อยๆ ก็คือความแปรปรวนทางการค้า ดังนั้นเป้าหมายหลักของวิชานี้ (อย่างน้อยก็โดยนัยแฝง) ก็คือ การสร้างความมั่นคงให้กับภาวะการค้า นี้เป็นสิ่งสะท้อนทั้งความต้องการของมหาอำนาจที่ปกครองอาณานิคม และความเชื่อทางเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ (Keynesian fashion) ซึ่งทรงอิทธิพลอยู่ในขณะนั้น

สงครามกึ่งเอกราชที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น ไซ้แต่ทำให้ระบบอาณานิคมต้องแตกสลายลง หากยังทำให้ระบบการมองปัญหาตามแนวข้างต้นเสื่อมลงด้วย ผู้นำของรัฐที่กำเนิดใหม่ ต่างก็เห็นความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาบ้านเมือง ไม่ใช่รักษาความมั่นคง อย่างที่เคยเป็น การที่รัสเซียชนะในสงครามโลกครั้งที่สอง ส่งผลให้กลายมาเป็นประเทศมหาอำนาจ เป็นที่ยอมรับ

๑. เรียบเรียงจากแนวความคิดของ Dudley Seers ในบทความเรื่อง “The Birth, Life and Death of Development Economics” ที่พิมพ์ใน *Development and Change*, Vol. 10, No. 4, (October 1979).

กันในบรรดานานาอารยประเทศทั้งหลาย จึง
สำแดงความให้ประจักษ์แก่โลก เฉพาะอย่างยิ่ง
ประเทศเกิดใหม่ทั้งหลายว่า การพัฒนาไปสู่อุดม
การบางอย่างที่อยู่เบื้องหน้าของประเทศล้าหลัง
ที่สุดนั้น สมฤทธิ์ผลได้เหมือนกัน

ปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้รัฐบาลทุน
นิยมใหญ่ ๆ ของโลกหันวิตกว่า อุตสาหกรรม
นิคมทั้งหลายอาจจะกลายมาเป็นบริวารของ
คอมมิวนิสต์ได้ ไม่วันใดก็วันหนึ่ง และนั่น
จะเป็นภัยอันใหญ่หลวงที่คุกคามพวกตน โอกาส
ในการเข้าไปลงทุน การควบคุมตลาดและแหล่ง
วัตถุดิบก็จะหมดไป ยิ่งเมื่อพิจารณาถึงการเติบโต
ของแนวความคิดเกี่ยวกับมนุษยธรรมและความ
เท่าเทียมที่ก่อตัวขึ้นจากการโฆษณาชวนเชื่อใน
ระหว่างสงครามกบฏชาติ ก็ยิ่งวิตกเป็นทวี

ความหวั่นวิตกดังกล่าว ก่อให้เกิดแผน
ความช่วยเหลือทางการเงินและวิชาการแก่
ประเทศด้อยพัฒนาขนาดมหึมา ในช่วง
ทศวรรษที่ ๑๙๕๐ นักเศรษฐศาสตร์จำนวน
มากในยุโรปและอเมริกาเริ่มโหมโฆษณาเครื่องมือ
วิเคราะห์ "ความด้อยพัฒนา" มีการสัมมนาเพื่อ
หาคำตอบเกี่ยวกับปัจจัยที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนา
อุตสาหกรรมขึ้นในประเทศต่าง ๆ ดังเช่น งาน
ของ Kurt Martin ชื่อ The Industrialization
of Backward Areas^๒ อันเป็นการศึกษาจาก
ประสบการณ์ของประเทศในยุโรปอาคเนย์ และ

พยายามวางหลักกว้าง ๆ ให้ใช้ได้ครอบคลุมกับ
ประเทศด้อยพัฒนาโดยทั่วไป นี่เองเป็นที่มาของ
วิชาเศรษฐศาสตร์พัฒนาการ

วิชาเศรษฐศาสตร์พัฒนาการ จึงหาใช้
อื่นใดไม่ นอกจากจะเป็นเพียงเศรษฐศาสตร์
อาณานิคมที่ปรับเปลี่ยนโฉมหน้าไปตาม
การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของโลกหลัง
สงครามนั่นเอง ทั้งนี้โดยพยายามที่จะรักษา
ประโยชน์ของประเทศมหาอำนาจทั้งเก่าและใหม่
ให้คงอยู่เช่นเดิม

หลักสูตรของมหาวิทยาลัย ที่เคยเรียกว่า
วิชาเศรษฐศาสตร์อาณานิคม ได้รวมเอาวิชาการ
วางแผน (planning) เข้าไว้หนึ่งหรือสองหน่วยกิต
หาไม่ก็จัดวิชาขึ้นขึ้นเป็นหลักสูตรหนึ่งโดยเอกเทศ
การจัดหลักสูตรดังกล่าวกลายเป็นแฟชั่นทางการ
ศึกษาในมหาวิทยาลัยของประเทศเกิดใหม่ ภาย
ใต้การยอมรับสนับสนุนของผู้ที่รับผิดชอบใน
นโยบายต่างประเทศทั้งสหรัฐอเมริกาและยุโรป
ตะวันตก

คุณค่าของหลักสูตรดังกล่าวในตอนนั้นจะ
เป็นอย่างไร เป็นที่น่าสงสัยอยู่ อย่างไรก็ตาม
ได้มีความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงจุดหลักของ
วิชาเงินต่างไปจากระยะแรก การพัฒนากลายเป็น
สิ่งที่แสดงได้จากอัตราการเจริญเติบโตทาง
เศรษฐกิจ วัดจากรายได้ประชาชาติ ซึ่งนิยาม
ตามแบบเคนส์ มีการให้เหตุผลกันอย่างตื้น ๆ

๒. Oxford Institute of Statistics, Monograph No. 2 (Blackwell 1954).

เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการพัฒนาแบบนี้ เช่น ไม่ใช่ประเทศพัฒนาหรือที่ เป็นแม่แบบทางสังคมและการเมือง? ไม่ใช่การเพิ่มรายได้ประชาชาติหรือหรือที่เป็นพื้นฐานของการสร้างระบบประชาธิปไตย? เพื่อยกระดับรายได้ทุนเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ แม้จะมีความแตกต่างกันในทางการเมือง เกี่ยวกับปัญหาการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีหาทุนและการกำหนดขอบเขตการทำงานของกลไกตลาด แต่ทุกฝ่าย รวมทั้งมาร์กซิสต์ด้วย ก็เห็นสอดคล้องกันว่า การลงทุนนั้นเป็นวิธีการ แต่จุดหมายปลายทางอยู่ที่การเพิ่มรายได้

การมองพัฒนาการในแนวนี้ ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักในขณะนั้น เมื่อประกอบเข้ากับวิสาสติ จึงกลายเป็นทฤษฎีขึ้นมา ดังเช่น สมการของฮาร์รอด-โดมาร์^๓ (Harrod-Domar) ที่ "อธิบาย" การเติบโตทางเศรษฐกิจ ด้วยอัตราการออมกับสัมประสิทธิ์ของ input-output ทฤษฎีแบบนี้ช่วยให้ "สามารถ" ประเมินขนาดของการสร้างทุนในสังคม และด้วยเหตุนี้จึงสามารถกำหนดขนาดความต้องการความช่วยเหลือในการ

สร้างความจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตราต่าง ๆ ได้ พัฒนาการของการประเมินโครงการพัฒนาต่าง ๆ ยังได้ส่งเสริมให้มีการสร้างกรอบง่าย ๆ (หรือตื้น ๆ) ขึ้นเพื่อใช้เปรียบเทียบต้นทุนกับผลได้จากโครงการ ต่อรายได้ประชาชาติ จากนั้น การเติบโตของบัญชีรายได้ประชาชาติก็ตามมา และนี่เองได้นำไปสู่การขยายพันธู์ทางการใช้วิชาเศรษฐศาสตร์อย่างเกลื่อนกลาดขณะที่การใช้ตัวเลขเป็นประโยชน์ในการคำนวณแบบจำลอง แต่ส่วนมากก็หารากฐานความเป็นจริงทางเศรษฐศาสตร์ได้น้อย ส่วนมากเป็นสิ่งที่คิดขึ้นใช้กับงานทางบัญชีและแนวความคิดเรื่องรายได้ การลงทุน ฯลฯ กล่าวคือ เป็นเครื่องมือที่ใช้กับเศรษฐกิจประเทศอุตสาหกรรม^๔

การที่จะเข้าใจว่า ทำไมนักเศรษฐศาสตร์ที่สอนหลักสูตรพัฒนาการ ใช้แนวคิดทางทฤษฎีที่เติบโตขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่แตกต่างจากประเทศด้อยพัฒนาและสุ่มรมด้วยตัวเลข ซึ่งส่วนมากหาความหมายในความเป็นจริงไม่ได้ เราจะต้องพิจารณาผลประโยชน์และความสะดวกคายนักวิชาการ เฉพาะอย่างยิ่งนักวิชาการในประเทศ

๓. เดิมทีนั้น Roy Harrod มีความสนใจอย่างอื่นมาก่อน ได้แก่การวัดความไม่มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพของระบบทุนนิยม และอัตราการเติบโตที่ผิด "ธรรมชาติ" หากนักเศรษฐศาสตร์พัฒนาการได้ติดตามทิศทางการเปลี่ยนแปลงของเขามาตลอด คงจะเป็นประโยชน์มากกว่านี้

๔. Dudley Seers ในบทความชื่อ "The Political Economy of National Accounting" in Cairncross and Puri (eds.) *Employment, Income Distribution and Development Strategy : Essays in Honour of Hans Singer*, (Macmillan 1976).

“พัฒนาแล้ว” ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดเติบโต
ของทฤษฎีเหล่านั้น

แบบจำลองแสดงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (growth models) มีอำนาจช่วยขวนเปิดโอกาสอย่างมากให้การแสดง “ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาการ” ที่ดูเหมือนจะสัมพันธ์กับความเป็นจริงของโลก ดังเช่นที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ อย่างมากมาย ความเป็น “วิทยาศาสตร์” รวมเข้ากับการอ้างมนุษยธรรมตามจุดมุ่งหมายของวิชานี้ ช่วยเพิ่มความสามารถในการดึงดูดทุนวิจัย และสร้างอำนาจการต่อรองให้ในเวทีการเมืองทางวิชาการ

ข้อบกพร่องที่ร้ายแรงของการสร้างแบบจำลองที่ยิ่งไปกว่านั้น ก็คือ การทอนความซับซ้อนของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ให้ลงมาเข้าได้กับไม้วัดอันเดียว นี่เป็นการตัดปัญหาส่วนใหญ่ที่สำคัญ ๆ ออกไปอย่างมั่งง่าย อาทิเช่น ปัญหาการวิภาคผลได้จากการเติบโตทางเศรษฐกิจ ในระหว่างชนชั้นต่าง ๆ ของสังคม กลุ่มเชื้อชาติต่าง ๆ และภูมิภาคต่าง ๆ เป็นต้น การกระทำเช่นนี้ทำให้แบบจำลองเหล่านั้น เป็นที่ต้องสงสัยหนักขึ้นว่า มีคุณค่าในการใช้แก้ปัญหาที่เป็นจริงเพียงใด เฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศที่มีปัญหาความแตกต่างดังกล่าวเป็นปัญหาหลักอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม การกระทำดังกล่าวก็ได้ช่วยให้แบบ

จำลองเป็นสิ่งที่ควบคุมได้ เพราะสิ่งที่นักเศรษฐศาสตร์ไม่คุ้น ไม่มีโอกาสเข้าไปเจือปนอยู่เลย

นอกจากจะได้รับการต้อนรับอย่างดีจากนักเศรษฐศาสตร์อาชีพแล้ว การพัฒนาแบบที่เน้นความเจริญเติบโต ยังได้รับการต้อนรับจากผู้ปกครองประเทศอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาแบบนี้เป็นเครื่องมืออย่างดีในการสร้างความเอิกเกริกในการบริหารประเทศ การพูดถึงแผนสร้างความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจที่ซับซ้อน เต็มไปด้วยถ้อยคำทางวิชาการ (จนต้องเรียกสั้น ๆ ว่า “แผนพัฒนา”) นั้น นอกจากจะสร้างโอกาสให้ผู้ปกครองได้อ้างความชอบธรรมในการยึดอำนาจไว้ตลอดระยะเวลาที่ใช้แผนแล้ว ยังช่วยสร้างความมี “เหตุผล” ให้กับการร้องขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศเป็นอย่างมาก ใครไม่เชื่อขอให้กลับไปพิจารณาการบริหารประเทศในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และความสัมพันธ์ระหว่างการวางแผนพัฒนาประเทศกับความช่วยเหลือจากต่างประเทศสมัยนั้น

แม้กระนั้นก็ดี ผลปรากฏอย่างชัดเจนตั้งแต่ทศวรรษ ๑๙๖๐ แล้วว่า แผนการสร้างความเจริญเติบโตนั้น ไม่ประสบผลสำเร็จอย่างที่หวังกันไว้ ดังเช่น แผนพัฒนาห้าปีของอินเดียนั้น เป็นต้น ทั้ง ๆ ที่เป็นแผนที่กล่าวได้ว่า ถึงพร้อมด้วยหลักวิชาการชั้นสูง

ปรากฏการณ์ดังกล่าว ได้สร้างความสงสัยให้เกิดขึ้นกับนักวิชาการเป็นอันมาก^๕ ทั้งในแง่พื้นฐานของทฤษฎีที่ใช้ และสภาพแวดล้อมที่นำทฤษฎีไปใช้ คนอย่าง E.E. Hagen และ Hla Myint เชื่อว่า แม้สภาพแวดล้อมจะต่างกันไป ทฤษฎีหลักทางเศรษฐศาสตร์ เช่น แนวความคิดเรื่องค่าเสียโอกาส และทักษะเกี่ยวกับกลไกตลาดก็ยังคงใช้ได้ ขณะเดียวกัน คนพวกนี้ก็เชื่อว่าเศรษฐศาสตร์ที่ปรากฏอยู่ในตำราจะไม่ช่วยให้เข้าใจปัญหาได้ลึกนัก ทฤษฎีเก่า ๆ หลายทฤษฎีจำเป็นต้องมีการทบทวนกันใหม่ เฉพาะอย่างยิ่งได้มีการตั้งข้อสงสัยเอาเกี่ยวกับเทคนิคการวิจัยที่ใช้คณิตศาสตร์ชั้นสูง และเศรษฐมิติว่าจะก่อประโยชน์ในการนำไปปฏิบัติได้จริง ๆ เพียงไร พวกนี้เสนอให้ทำการศึกษาปัญหาด้วยพัฒนาแบบ "ดินติดดิน" เช่น การจัด workshop ที่เป็น empirical case studies มากกว่า

ได้มีความพยายามที่จะหันเหการศึกษาปัญหาด้วยพัฒนา ออกไปจากความสนใจแต่ในเรื่องความเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งคนอย่าง Paul Streeten เห็นว่าเป็นมายา (false aggregation) ดังที่เขาถามว่า

"..... การที่รายได้ประชาชาติโดยเฉลี่ยต่อหัวเพิ่มขึ้น จะมีความหมาย

อะไร ในเมื่อรายได้ในภาคอุตสาหกรรมอาจจะเพิ่มขึ้น ขณะที่รายได้ที่แท้จริงของคนพื้นเมืองไม่เพิ่ม หรือกลับลดลง"

ความล้มเหลวของแนวความคิดความเติบโตทางเศรษฐกิจ มิใช่เป็นความผิดพลาดทางตรรกวิทยา หากเป็นผลของประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการใช้แนวความคิดนี้ในทางปฏิบัติ

ข้อโต้แย้งกว้าง ๆ ที่บางคนเคยใช้ หรือยังใช้อยู่ในปัจจุบันในการสนับสนุนแนวความคิดเรื่องความเติบโตทางเศรษฐกิจ ก็คือ ความเติบโตเป็นเงื่อนไขของการวิภาค (ทำก่อน แบ่งทีหลัง ฯลฯ) แต่อย่างที่รู้กันในขณะนี้ ความเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น ไม่ว่าจะเร็วขนาดไหน ไม่เคยเป็นเงื่อนไขเพียงพอที่จะแก้ปัญหาของสังคมได้ ยิ่งความหวังที่จะเกิดประชาธิปไตยแก่ชนทุกหมู่เหล่าด้วยแล้ว ยิ่งสัมฤทธิ์ผลน้อยลงไปอีก ผลของการพัฒนานั้น ขึ้นกับโครงสร้างทั้งระบบ มิใช่ภาคการผลิตภาคใดภาคหนึ่ง หากแต่ต้องรวมถึงภาคภูมิศาสตร์ และในหลายกรณีจะต้องรวมถึงการสร้างความสะดวกสบายระหว่างชนชาติต่าง ๆ ในสังคมด้วย ทั้งหมดนี้ต้องรวมเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน แต่เรื่องทั้งหมดนี้ถูกกันออกจากแบบจำลองความเติบโตทาง

๕. ความสงสัยเช่นนี้ ได้มีการแสดงให้ปรากฏในหลายโอกาสด้วยกัน คังในงานของ Gunnar Myrdal เรื่อง *Asian Drama* แม้จะยังไม่ได้ตีพิมพ์ จนกระทั่งถึงปี ๑๙๖๘ (โดย Allen Lane) ก็ตาม นอกจากนั้นก็ได้แก่ งานของ Paul Streeten และ Rual Prebish แต่ก็ไม่มีใครจริงจังนัก เฉพาะอย่างยิ่งในขณะนั้น

เศรษฐกิจ โครงสร้างระบบเศรษฐกิจเดิมมักจะ
กีดกันโอกาสที่จะกระจายรายได้ เมื่อใดที่ชนชั้น
นำเกิดขึ้น ชนชั้นนี้ก็จะก้าวขึ้นมาสู่อำนาจและ
ผูกขาดเศรษฐกิจ

ความมุ่งหมายที่จะสร้างความเจริญเติบโต
ทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ในหลายกรณีปรากฏ
ออกมาในรูปการกดขี่ปราบปรามประชาชน เพื่อ
สร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการลงทุน หรือ
การผลิตเพื่อส่งออก หากไม่มีการกระจายรายได้
อย่างจำกัดจำเขี่ยเต็มที่ ประเทศไทยในยุคจอม-
พลสฤษดิ์ ธนะรัชต์^๖ บราซิลในช่วงปี ๑๙๖๐
เป็นตัวอย่างของกรณีดังกล่าว หรือไม่กี่ก่อให้เกิด
การว่างงานและการอพยพย้ายถิ่นฐานขนานใหญ่
ดังที่เกิดในจาไมก้า และเปอร์โตริโก ตลอดจน
ระยะหลังสงคราม มิฉะนั้นก็ก่อให้เกิดความแตก
แยกทางการเมือง เช่น ปากีสถาน ในช่วงปี ๑๙๖๐
หากไม่แสดงให้เห็นว่า ความพยายามที่จะเร่งรัด
ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น ไปด้วยกัน
ไม่ได้กับสังคมและวัฒนธรรมของชาติด้อยพัฒนา
ดังในอิหร่านระหว่างปี ๑๙๕๒-๑๙๗๘

ความเจริญเติบโตที่เร่งรัด ส่วนใหญ่ก่อ
ผลอันไม่พึงปรารถนาอีกประการหนึ่ง นั่นคือ
ภาวะที่ต้องพึ่งพิงภายนอก ทั้งทางด้านการเมือง
เศรษฐกิจ ตลอดจนวัฒนธรรม ความจริง

ลักษณะดังกล่าวเป็นผลติดต้ามมาจากการที่ความ
เจริญเติบโต ต้องพึ่งเทคโนโลยีต่างประเทศ และ
การลงทุนที่อัดฉีดเข้าไปใน “ภาคทันสมัย” ที่
จำกัด

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น อย่างไรก็ตาม
แต่จะเป็นตัวกำหนดความสำเร็จในการพัฒนาเลย
แม้แต่ความเชื่อที่ว่า จะเติบโตไปในทางเดียวกัน
ก็ซักจะเป็นที่สงสัยเสียแล้ว คนที่ชอบอ้างว่า
ความเจริญเติบโตเอื้อต่อการพัฒนา จะต้องระบุ
ออกมาว่า การพัฒนาตามความหมายของเขานั้น
ประกอบขึ้นด้วยอะไรบ้าง แล้วจึงค่อยพิจารณา
ความเป็นเหตุเป็นผลของปัจจัยที่ก่อให้เกิดลักษณะ
ที่ต้องการ แน่نون หากจะกล่าวโดยทั่วไป การ
ที่ผลผลิตบางอย่างเพิ่มขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งอาหาร
ย่อมจะช่วยบรรเทาความยากจนได้ ซึ่งก็เป็นจุด
หมายประการหนึ่งของการพัฒนา อย่างไรก็ตาม
นั้นไม่จำเป็นต้องอาศัยอัตราการเติบโตที่สูงนัก ในรูป
ของการมีส่วนร่วมตามแนวคิดเดิมที่เรียกว่า “รายได้
ได้ประชาชาติ” เฉพาะอย่างยิ่ง พวกเขาหลัก
ซึ่งปกติราคาต่ำ น้ำหนักในการคำนวณอัตราการ
เติบโตมีน้อย ตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริง ๆ ก็คือ การ
แก้ปัญหาความยากจนในประเทศที่มีการกระจุก
ตัวของบริการทางการแพทย์อยู่ในเมืองให้กระจาย
ออกไปในวงกว้างขึ้นนั้น แม้จะประสบผลสำเร็จ

๖. เรื่องนี้โปรดศึกษาจากงานของ Ernst Utrecht, “Cheap Labour in Thailand” *Journal of Contemporary Asia* (February 1978) และ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี “การต่อสู้ของกรรมกรกับภาวะเศรษฐกิจผันผวนในประเทศไทย (๒๕๑๕-๒๕๑๘)” ใน *เศรษฐกิจไทย : โครงสร้างและการเปลี่ยนแปลง* พิมพ์โดย ฝ่ายวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒

ก็ยากที่จะแสดงให้เห็นปรากฏในอัตรการเติบโต การลดภาวะการพึ่งพิงประเทศอื่น อันเป็นเป้าหมายอย่างหนึ่งของการพัฒนา ก็อาจทำให้อัตรการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจลดลง

มีเหตุผลที่แสดงให้เห็นว่า การวางแผนพัฒนานั้น เป็นเพียงคำพูดลอย ๆ แผนทั้งหลายน้อยนักที่จะครอบคลุมความเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาแต่ปัจจัยภายนอก เช่น ราคาสินค้าเข้า-ออก ทั้งนักวางแผนทั้งหลายก็ไม่มีเครื่องควบคุมบังคับนักลงทุนต่างชาติอย่างมีผล แม้จะเป็นผู้รับผิดชอบในการกำหนดลักษณะการใช้เทคโนโลยีและแนวทางการค้าก็ตาม แต่ที่ยังไปกว่านั้นก็คือ การวางแผนพัฒนาต่าง ๆ มิได้คำนึงถึงจุดอ่อนอันสำคัญยิ่ง นั่นก็คือ การที่ผู้บริหารหรือนักการเมืองไม่ได้มีความจริงจังกับแผนมากไปกว่าการยกยอปอปั้นด้วยลมปากเท่านั้น ผู้บริหารน้อยคนนักที่จะทุ่มเทความสนใจให้กับแผน แม้เพียงในแง่ของความเจริญเติบโตแต่เพียงอย่างเดียว **ความจริงแล้ว เจื่อนใจแรกสุดของการวางแผนไม่ใช่การมีนักเศรษฐศาสตร์ที่ได้รับการฝึกฝนอบรมวิชาเศรษฐศาสตร์พัฒนาการ หรือตาราง input-output หากแต่เป็นความมุ่งมั่น ประจุกตั้งการเข้าสู่สงคราม เพื่อที่จะประกอบ การตัดสินใจแต่ละส่วน แต่ละ**

ขั้นตอน ให้เข้าได้กับจุดหมายท้ายสุดอย่างกลมกลืน

เศรษฐศาสตร์พัฒนาการตามสภาพที่เป็นมาได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ก่อประโยชน์น้อยกว่าที่หวังกันไว้ ในหมู่ผู้มองโลกในแง่ดีทั้งหลาย และในบางครั้ง บางสถานการณ์ วิชานี้ได้มีส่วนเร่งสร้างปัญหาให้กับสังคม เมื่อหันเหไปจากสาเหตุที่แท้จริง

เป็นที่สงสัยกันมากในขณะนี้ว่า วิชาเศรษฐศาสตร์พัฒนาการจะมีชีวิตยืนยาวไปได้สักแค่ไหน มีคนถามกันว่า ยังจะถือเอาเศรษฐศาสตร์พัฒนาการเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตรการเรียนการสอนอยู่ต่อไปอีกหรือ **เมื่อรู้กันชัดในขณะนี้แล้วว่า ลักษณะทางเศรษฐกิจของปัญหาการพัฒนาไม่สามารถแยกออกมาศึกษาได้อย่างโดดเดี่ยวจากลักษณะอื่น ๆ อาทิเช่น ลักษณะทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรม ทั้งเป็นที่รู้ชัดในบัดนี้อีกเช่นกันว่า การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง โดยอาศัยเศรษฐศาสตร์มหภาคนั้นไปได้ไม่ไกล หากไม่รวมเอาการศึกษาอิทธิพลวัฒนธรรมต่างชาติ และวิธีถ่ายทอดอิทธิพลนั้น ๆ เข้าไว้ด้วย”** ดังเช่นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงแนวโน้มในการบริโภค หรือ การศึกษาตลาดแรงงาน ซึ่งจะต้องศึกษาถึงที่มา

๗. แม้จะถูกปฏิเสธจาก Hagen ว่า อิทธิพลทางวัฒนธรรมดังกล่าว จะมีขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการติดต่อกันแบบคนต่อคน กระนั้นก็ตาม Hagen ก็เห็นด้วยอย่างแข็งขันที่จะให้มีการศึกษาอย่างจริงจังถึงอิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งค่านิยมซึ่งเฉื่อยถึงบ่อย ๆ ในงานของเขา นั่นคือ “ความริเริ่ม”

ของเทคโนโลยีของต่างประเทศ และรูปแบบการศึกษาของมัน

มีความพยายามดิ้นรนแก้ไขพัฒนาการไปสู่จุดอับของเศรษฐศาสตร์พัฒนาการ โดยการขยายเนื้อหาและเปลี่ยนวิธีศึกษา ซึ่งอาจเรียกกันใหม่ ว่า “เศรษฐศาสตร์พัฒนาการและ...” วิธีนี้คือการสอนหลักเศรษฐศาสตร์ โดยอ้างอิงปัจจัยอื่นนอกเหนือจากเศรษฐศาสตร์เป็นครั้งคราว เมื่อใดก็ตามที่เห็นว่า ปัจจัยเหล่านั้นสำคัญเกินกว่าที่จะละเลยได้ อย่างไรก็ตาม ความซับซ้อนของกระบวนการพัฒนา เป็นที่ตระหนักชัดขึ้นเรื่อยๆ และเป็นที่น่าชัดว่า นักวิชาการด้านนี้ ยังไม่สามารถหาทฤษฎีใดมาเป็นกรอบการวิเคราะห์ ที่สามารถครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ วันแต่จะเชื่อในแนวความคิดแบบมาร์กซิสต์ บางคนสงสัยว่า ควรหรือที่จะพยายามแสวงหาทฤษฎีที่ครอบคลุมปัจจัยดังกล่าว ในเมื่อการไม่มีทฤษฎีดังกล่าวนั้นแหละช่วยยืดอายุของเศรษฐศาสตร์พัฒนาการ

วิธีหนึ่งที่จะช่วยให้การศึกษาก้าวข้ามพ้นพรมแดนของวิชาเศรษฐศาสตร์ออกไป ก็คือการศึกษาเฉพาะกรณี (case studies) ซึ่งเป็นการศึกษาแบบสหวิชา (inter-disciplinary) โดยมีประวัติศาสตร์เป็นฐานราก แม้จะเป็นการถ่วงเกินไปที่จะประเมินผลของการศึกษาในแบบดังกล่าว แต่ก็หวังกันว่า การศึกษาแบบนี้จะช่วยจุดประกาย

ความสว่าง ให้แก่การมองปัญหาความด้วยพัฒนา ได้ดีกว่าเดิม

อย่างไรก็ตาม บัดนี้เหตุผลความจำเป็นทางการเมืองของประเทศทุนนิยมตะวันตก อันเป็นปัจจัยหลักในการก่อกำเนิดและรองรับความคงอยู่ของวิชาเศรษฐศาสตร์พัฒนาการ กำลังจะหมดไป รัฐบาลประเทศทุนนิยมตะวันตก ไม่คิดว่าจะตนอยู่ในฐานะที่จะให้ “ความช่วยเหลือ” แก่ประเทศด้อยพัฒนาได้ต่อไป เฉพาะอย่างยิ่งนับแต่เกิดวิกฤตการณ์น้ำมันในปี ๑๙๗๓ เป็นต้นมา ขณะเดียวกัน ประเทศเหล่านี้ก็ไม่สนใจการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์อีกต่อไป ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลคอมมิวนิสต์ด้วยกัน อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะเห็นชัดขึ้นทุกทีว่า ไม่ว่าลัทธิการเมืองจะเป็นเช่นไร ประเทศด้อยพัฒนาก็ยังต้องการเทคโนโลยี (โดยเฉพาะเกี่ยวกับการผลิตอาหาร) จากประเทศทุนนิยม การได้มาซึ่งสิ่งเหล่านั้น จะต้องอาศัยการค้าระหว่างประเทศ ความสำคัญของการช่วยเหลือเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ได้หมดลงในเวทีการติดต่อระหว่างประเทศ ซึ่งหันมานั้นหลัก “ผลประโยชน์ร่วมกัน” แทน

ทางหนึ่งซึ่งใช้เป็นข้ออ้างสร้างความชอบธรรมให้กับความอืดอาดในการปรับตัวของการสอนเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยก็คือ การอ้างว่า การศึกษาประสบการณ์ในอดีตนั้น เป็นการ “ท่องจำ” ไม่สอนให้เด็กรู้จัก “วิคิด” อันที่

จริง ข้อเสนอให้เปลี่ยนแปลงนั้น มิได้กินความถึงขนาดให้ยกออกเสียทั้งหมด ซึ่งวิธีการทางคณิตศาสตร์ การวิเคราะห์ทางด้าน เช่น ปรมาศาสตร์ ก็เป็นที่เห็นได้ถึงประโยชน์และความจำเป็นของวิชานี้ แต่เมื่อใช้กับการวางหลักการทั่วไปในการเข้าจับปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจในระดับมหภาค ย่อมจะเป็นการเสี่ยงอยู่มาก นักศึกษาเศรษฐศาสตร์แนวหลักทุกวันนี้ กำลังถูกฝึกฝนให้ทอนความจริงลงเหลือเพียงส่วนที่คำนวณได้ ไม่ใช่เพื่อให้ได้คำตอบที่เป็นจริง แต่เพื่อให้สอดคล้องกับเทคนิคการคำนวณที่หรรษาทันสมัย เรียกได้ว่า เป็นการฝึกหัดการช่างโดยแท้

บรรยากาศของวิชาเศรษฐศาสตร์ในขณะนี้ เป็นบรรยากาศแห่งความลึกลับราวกับการเรียนไสยศาสตร์ หรือเทววิทยาในสมัยกลาง นับว่าการสอนในแนวนี้ จะมีแต่เผยให้เห็นความไม่สามารถที่จะตอบปัญหาความเป็นจริงในสังคมยิ่งขึ้น ดังเช่นปัญหาการว่างงาน เป็นต้น "วิธีคิด" อันเป็นที่ต้องการในทุกวันนี้ ไม่ใช่กระบวนการฝึกฝนพลังมหัศจรรย์ทางตัวเลขอีกต่อไป หากแต่จะต้องเป็นการมุ่งพิจารณาและวิเคราะห์ความซับซ้อนของเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ และสภาพภูมิศาสตร์ ของปัญหาที่เกิดขึ้น โดยยอมรับข้อจำกัดทางด้านข้อมูล ยอมรับแนวคิดและเครื่องมือการวิเคราะห์เท่าที่จำเป็น นี่เป็นสิ่งที่สอนกันได้ แม้จะต้องใช้เวลาและความสามารถมากกว่า การแสดงวิธีแก้สมการบนกระดานดำก็ตาม

เป็นธรรมดา ที่ผู้เชี่ยวชาญในความมหัศจรรย์ทางตัวเลข ย่อมจะต้องยืนยันความสำคัญแห่งวิชาชีพตน โดยมีเหตุผลเกี่ยวกับตลาดแรงงานเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม สัญญลักษณ์ที่เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงก็ปรากฏเด่นชัดขึ้นทุกวัน ความสับสนวุ่นวายที่เกิดขึ้นกับผู้ใฝ่รู้ ผู้ร่วมงานทางวิชาการ และนักศึกษา ประกอบกับการพูดถึงความสูญเสียทางสังคมอันเกิดแต่การเติบโตทางเศรษฐกิจ และการพูดถึงทฤษฎีการพัฒนาแบบกิ่งเมืองขึ้น (dependency theory) เหล่านี้แสดงถึงความแตกแยกไปวงวิชาการเศรษฐศาสตร์ เช่นเดียวกับความแตกแยกในสังคมเกี่ยวกับการเลือกเทคโนโลยีซึ่งมีลักษณะซับซ้อนและไม่เหมาะสม (inappropriately sophisticate)

ประวัติแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์แสดงให้เห็นตลอดมาว่า ในท้ายที่สุดแล้ว แนวความคิดที่ไม่สัมพันธ์กับสภาพความเป็นจริงย่อมจะถูกทอดทิ้งให้ตายไป สภาพความเป็นจริงทุกวันนี้ ต้องการการศึกษาและการสอนวิชาพัฒนาการที่ครอบคลุมทั้งในแง่ของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ พร้อม ๆ กับขอบเขตที่กว้างทั้งด้านประวัติศาสตร์ และสภาพภูมิศาสตร์ เมื่อพิจารณาจากสภาพการเปลี่ยนแปลงระยะยาวแล้วเราอาจพูดได้ว่า เศรษฐศาสตร์พัฒนาการ เป็นเพียงช่วงเปลี่ยนผ่านของการศึกษาพัฒนาการทางสังคมและนั่นหมายถึงการเดินทางไปสู่จุดจบของวิชานี้ด้วย